

■ **Marek ŠVEHLA**
Magor a jeho doba.
Život Ivana M. Jirouse.
 Torst, Praha 2017, 574 s.

Nakladatelství Torst patří mezi dvorní propagátory Jirousových textů, které zásluhou Viktora Stoilova vycházejí již od devadesátých let 20. století. Bylo proto nabídnuto, že první biografie „prvního“ muže českého undergroundu vyjde právě v jeho nakladatelství. Hned na začátku je nutné zdůraznit, že každá nová práce o Magorovi se bude muset poměřovat se Švehlovým dílem, rozsahem vskutku zcela mimořádným.

Marek Švehla je zkušený žurnalista, o čemž mimo jiné svědčí mimořádná čtivost „Magorovy doby“. Nepředstírá, že je historik, a ani jako historik k tématu nepřistupuje. Entuziasmus a sympatie vůči hlavnímu hrdinovi jsou z jeho strany patrné.

Vyjma prologu, popisujícího tragický skonek velkého básníka, se jedná o tradičně, chronologicky pojatý životopis. Autor prokázal nezbytnou erudici. Pročetl velké množství relevantní literatury, včetně archiválií, ale především uskutečnil desítky rozhovorů s pamětníky. Na textu pracoval více než pět let a snažil se zúročit doslova každíčkový střípek z Jirousova hektického života, do něhož neodmyslitelně patří štěstí i tragédie, stejně jako „malé“ a „velké“ dějiny. Zde se ovšem dostal na nebezpečně šikmou plochu, kterou ne vždy dokázal „vybalancovat“.

Knihou doslova „přetéká“ nabytými informacemi. Nadšení pro každou z nich ale není ku prospěchu věci. „Přehušnění“ příběhu rozličnými osobami (a vedlejšími událostmi) narušuje dějovou linku. Výsledkem jsou časté „útěky“ od hlavního tématu či rozsáhlé biogramy. Za úvahu by tedy jistě stálo „zeštíhlení“ textu.

Popisované akce „druhé“ kultury jsou notoricky známé, což v mnohém platí i o životních peripetiích „vedlejších postav“. Je škoda, že se tak zkušený autor, jakým Švehla bezpochyby je, nepokusil překročit hranici jisté „popisnosti“. Vlastní interpretace

a analýza (nejen) Jirousova života by daly práci novému rozměru.

Jako historik také postrádám větší fakticitu popisovaného děje. Mnohem závažnější je ovšem absence alespoň „minimalistického“ poznámkového aparátu, a to i s ohledem na deklarativnost „nehistorické“ práce. Zejména pokud víme, že mnohé děje jsou zachyceny na základě autorem vedených rozhovorů. Verifikace a odkazy jsou v takovém případě zcela na místě.

Biografie patří mezi nejtěžší literární útvar. Udržet dějovou linii je obtížnější, nežli se může zdát (kdysi jsem vytvořil jakýsi životopisný pokus, který dnes předkládám studentům jako memento, jak se to nemá dělat). Rozsáhlé biogramy (např. Milana Knížáka), včetně dějových odboček, mohly být součástí *Exkursu* v rámci samostatného oddílu.

Pokud přistoupím ke konkrétním výhradám (nevyjmenovávám zdaleka všechny), z knihy se bohužel nedozvíme, jak Jirous reagoval na návštěvu Allena Ginsberga v Praze (1965), stejně jako na studentské majálesy (1965, 1966), přestože byl v té době sám vysokoškolačkem žijícím v hlavním městě. Přitom právě beatnická literatura rezonovala v undergroundu až do samotného pádu komunistického režimu. Stejně tak nevíme, jak pohlížel na násilné stříhání přibližně čtyř tisíc mladých lidí odehrávající se doslova po celé republice během roku

1966. Totéž platí o smrti Jana Palacha, předznamenávající utužení poměrů.

Život Ivana Martina Jirouse je navždy spojen s vytvářením podzemní komunity, která je ale po výtce popsána schematicky a nepřesně. Underground nikdy nebyl, ani v sedmdesátých či osmdesátých letech 20. století, Magorovou „partou“, vznikl nezávisle na něm. Jenom pro ilustraci uvádím, že v severních Čechách, jedné z bašt podzemí, v roce 1971 (kdy tam žilo na tisíce „vlasťáčů“) ani nevěděli, že nějaký Magor existuje.

Jirous brilantně definoval underground ve své *Zprávě o třetím českém hudebním obrození* (únor 1975) a navždy mu tím vtiskl nezaměnitelný charakter. *Zpráva* ale zachytila daný stav věcí. Jinými slovy, podzemí bylo v té době již hotovou záležitostí. Jirous popsal „to“, co mnozí intuitivně cítili, ale netušili, že i oni jsou součástí něčeho většího, něčeho, co je přesahuje. Je důležité podtrhnout, že její sepsání znamenalo přímé vyhlášení války normalizačnímu režimu.

Dualismus Knížák – Jirous (do dnešního dne fakticky nevyřešený) byl mnohem komplikovanější. Nesnáze Milana Knížáka s represivním systémem, spojené s rodinnými peripetiemi, byly pouze jednou z příčin, ale zdaleka ne těmi nejdůležitějšími, proč se *enfant terrible* české subkultury neujal „žezla“ nad undergroundem. Čtenář se bohužel nedozví, že to byl právě Milan Knížák „Kniha“, těšící se v přelomovém roce 1966 pověsti nekorunovaného krále pražských mániček. A byl to právě on, kdo reagoval na „velké stříhání“ prvním, razantním manifestem z prostředí nezávislé kultury.

Zatímco drtivá většina Jirousových souputníků přijala *Zprávu* s nadšením, a mnohým doslova změnila život, Knížák na ni reagoval velmi kriticky (ba ostře) dopisem, jakousi anti-zprávou. Stalo se tak již v dubnu 1975, kdy byl její obsah znám pouze nejbližšímu Jirousovu okolí, potažmo osobnostem, jichž si vážil a věnoval jim kopii. Do širšího podvědomí podzemí se *Zpráva* dostala až poté,

co ji veřejně předčítal: například 13. prosince 1975 v Přešticích během známého *Večera poezie a hudby*, což se stalo jednou z příčin zásahu režimu vůči undergroundu na jaře následujícího roku.

Knížák se nekompromisně vyslovil v tom smyslu, že mnohé z Jirousových akcí si „nevynutila nutnost“, ale jeho vlastní ješitnost, osobní mindráky. Spatřoval v nich sobeckost, nezdravý exhibicionismus, Jirousovo bezohledné hraní si na Mesiáše, kterého si Pilát ne a ne všimnout. Knížák odmítal vytváření druhé kultury pouhým zmaterizováním té první, což mělo za následek, že se mnozí spokojovali s málem. To pro něho osobně bylo to nejhorší na celém undergroundu: spokojoval se s málem.

Známost skladbou *Pospolitost* se Knížák vymezil vůči podzemí samotnému. Jak známo, odmítl pozvání na *Druhý festival „druhé“ kultury* v Bojanovicích (21. února 1976) a místo sebe tam poslal nahrávku písně: *Tu skladbu jsem udělal záměrně, protože jsem tam nechtěl jít, nebavilo mě to. Text „Kvůli pospolitosti seru na pospolitost“ byl právě o tom, že je kontraproduktivní se pořád scházet, že se tak jen vzájemně podporují ve svých slabostech.*

Také vztah Václava Havla k Jirousovi (a undergroundu) byl na jaře 1976 mnohem komplikovanější, měl více poloh. Havel podzemí prakticky vůbec neznal, ale jako ambiciózní, vůdčí osobnost dokázal „využít“ situace a nakonec sjednotit opozici na společné platformě. Pokud přeskočíme v čase (respektive stránky Švehlovy knihy), totéž platí i pro rozpad ikonické kapely podzemí, The Plastic People of the Universe, a vznik skupiny Půlnoc, při němž sehrála Státní bezpečnost nezanedbatelnou roli.

Neplatí, že v případě kvalifikací a rekvalifikací neexistovaly jednotné šablony. Zřizování souborů „lidových“ hudebníků má svou genezi již v zákoně č. 87/1957 Sb., na nějž navazovaly další právní normy (vyhláška

ministerstva školství a kultury č. 12 z 8. července 1960; č. 90/1970 Sb., která již rozeznávala tři kvalifikační stupně hudebníků z povolání, včetně kulturně-politického pohovoru; směrnice ministerstva kultury č. 16/1979; vyhláška č. 109/1981 Sb.; dále existovaly i metodické pokyny ministerstva kultury). Kvalifikační zkoušky mimo jiné stanovily, že sedmdesát procent repertoáru mají tvořit díla československých autorů, případně tvůrců z ostatních socialistických zemí. A nejen to, někteří krajší komunističtí „feudálové“, byli mnohdy „papežštější než papež“.

Po brutálním rozehnutí nekonečného koncertu Plastiků a DG 307 v Rudolfově (30. března 1974) v Jihočeském kraji se stal nezbytnou součástí hudební produkce čistý, upravený a krátce zastrížený účes, nepoškozený a vyžehlený oděv, zatímco „anglicismy“ se měly omezit na nejmenší možnou „přijatelnou“ míru.

Není pravda, že během procesů s českým undergroundem, v tomto případě tzv. plzeňským procesem, dostal nejvyšší trest Skalický jako hlavní strůjce přeštické akce, rok a půl si „odnesl“ Havelka, zatímco Stárkovi vyměřili osm měsíců podmíněně. Okresní soud Plzeň-jih 5. a 6. července 1976 odsoudil nepodmíněně Karla Havelku na dva a půl roku odnětí svobody, Miroslava Skalického na osm měsíců a Františka Stárka na osm měsíců (3. září 1976 došlo ke snížení trestů na patnáct, devět a čtyři měsíce).

Rád bych naopak vyzdvihl cenné, neznámé pasáže z Jirousova dětství (dospívání), rodinného života, stejně jako z divokých „devadesátek“, jimž se mnoho publicistů raději vyhnulo, aby nepoškodili obraz „vůdce“ českého undergroundu. Díky Švehlově píli jsou nám předkládány i tabuizované fragmenty z Magorovy polistopadové dekády. Zpracování citlivých témat a introspekce do nitra složitého muže umožnily již zmíněné rozhovory.

Za všechny uvedme alespoň ty, které vedl jak s Jirousovou ženou Julianou, tak s jeho dcerami Františkou a Martou.

Vím, že je stylisticky mnohem konformnější používání slov policejní či policie, ale během komunistického režimu nic takového neexistovalo. Fungovala tolika Veřejná a Státní bezpečnost (nemluvě o Pomocné strážce Veřejné bezpečnosti). Stejně to vnímala i veřejnost. Za normalizace by nikdo nepoužil slovo policajt. Vždy to byli pouze „esenbáci“ či „vébé“ (plus pejorativní „fízlové“, apod.). Represivní orgány nechránily obyvatelstvo, ale komunistickou stranu, pro níž byly převodovými pákami k udržení moci.

Třebaže Marek Švehla deklaroval, že neměl v úmyslu psát historickou studii, rozhodnutím napsat Jirousův životopis zákonitě vstoupil na „dějepisnou“ půdu. Domnívám se, že právě odborní recenzenti mohli před vydáním biografie odstranit výše uvedené, často zbytečné chyby/nepřesnosti, v konečném důsledku snižující výsledek mnohaleté práce. Taktéž „přešlapy“ v oblasti moderní literatury nelze přejít tím, že autor není literární historik.

Fotografická příloha je famózní (Viktor Stoilov ji s pečlivostí sobě vlastní shromažďoval drahnou dobou). Mnohé fotografie jsou unikátní a zcela neznámé. Občas je na škodu věci, že jich je na jedné straně tolik, čímž se popisky stávají poněkud nepřehlednými.

Závěrem bych rád podotkl, že úctyhodný výkon Marka Švehly bude bezesporu po dlouhý čas patřit k základním pilířům našeho vědění o Ivanu Martinu Jirousovi, pilířům, v nichž pozitiva převažují nad negativy. Je na každém z nás, aby zvedl ze země pomyslnou rukavici a pokusil se překonat dílo čítající přes půl tisíce stran.

Ladislav Kudrna